

Joan Miró i Joan Perucho

RESUM

Joan Perucho va conèixer personalment a Joan Miró el novembre de 1944, des d'aleshores va escriure molts articles, principalment a la revista «*Destino*» i al diari «*La Vanguardia*». Aquests textos després sortirien publicats en els seus llibres de narracions curtes. També va fer un llibre sobre el pintor i va col·laborar en un altre. Sempre hi eren presents indrets de les comarques meridionals com Mont-roig del Camp, Albinyana, Pratsdip, Gadesa, Cornudella del Montsant.

RESUMEN

Joan Perucho conoció personalmente a Joan Miró en noviembre de 1944, a partir de entonces escribió muchos artículos, principalmente en la revista «*Destino*» y en el periódico «*La Vanguardia*». Posteriormente estos textos se publicarían en sus libros de narraciones cortas. También escribió un libro sobre el pintor y colaboró en otro. Siempre citaba pueblos como Mont-roig del Camp, Albinyana, Pratsdip, Gadesa, Cornudella del Montsant.

ABSTRACT

Joan Perucho Joan Miró personally met in November 1944, thereafter he wrote many articles, mainly in the magazine «*Destino*» and the newspaper «*La Vanguardia*». These texts would be published later in his books of short stories. He also wrote a book about the painter collaborated and going in another. Always cited places like Mont-roig, Albinyana, Pratsdip, Gadesa, Cornudella ...

.....

Martí Rom (Barcelona, 1950). Enginyer Industrial d'Organització industrial i Informàtic. (www.martirom.cat). Des del 1971 escriptor cinematogràfic i cultural. Realitzador d'uns 50 documentals. Participant i escriptor sobre el cinema marginal dels anys setanta. Ha publicat, amb J. M. García Ferrer, vint-i-vuit monografies sobre personatges de la cultura catalana: Carles Santos, Català-Roca, Joan Perucho, Josep Palau i Fabre, Joan Guinjoan, Ricard Salvat, Francesc Vicens, Joan Margarit... Textos sobre fets de la història de Mont-roig del Camp. Estudis sobre Joan Miró, com el llibre *Joan Miró i Mont-roig: Pal de ballarí (1911-1929)*. També és estudiós de les barraques de pedra seca.

Joan Miró i Joan Perucho

Martí Rom.

www.martirom.cat

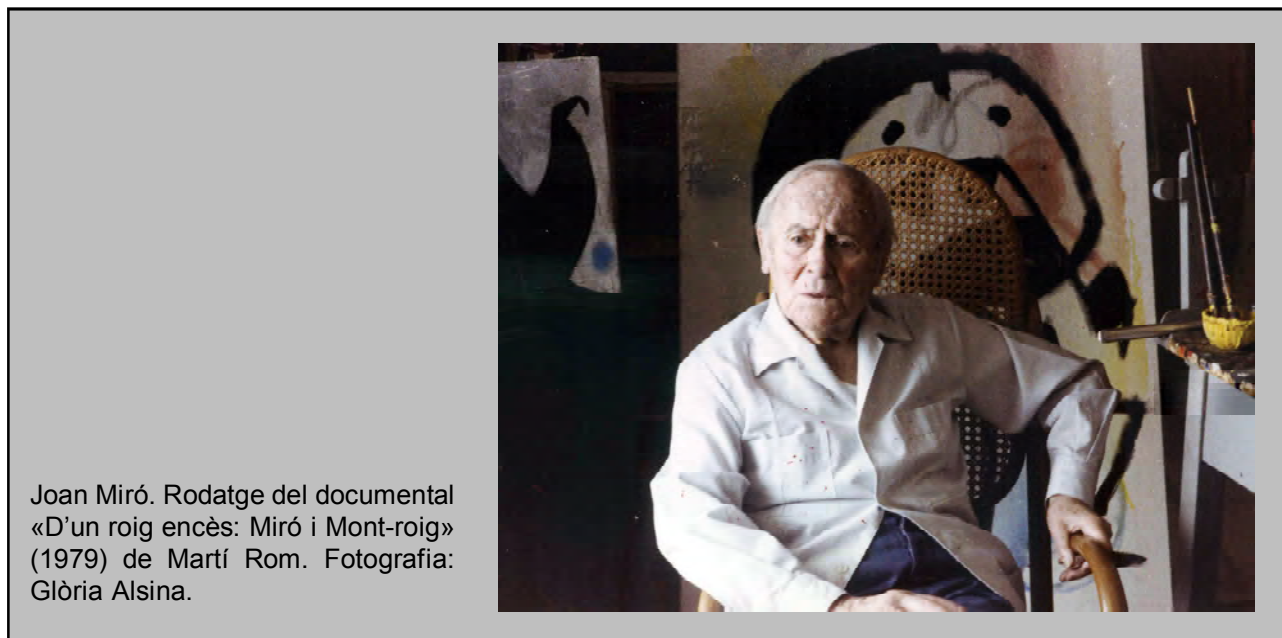
Paraules clau: Joan Miró, Joan Perucho, Mont-roig del Camp, Albinyana

Caminen per la platja, és l'estiu i gairebé no hi ha ningú més. Les seves petjades alteren aquelles constel·lacions dibuixades a l'arena, aquell rastre que ha deixat el ramat de cabres que deu haver passat fa una estona. Hi ha hagut tempesta, encara s'hi veuen llenques de mar de color marró, fruit de les aigües que han baixat pel barranc de Rifà. El mar abandona als seus peus arrels dels canyars de les vores del barranc. Miró s'atura i agafa una pedra del rompent, l'observa donant-li voltes i se la guarda a la butxaca. Aleshores Perucho recorda aquella frase de Joan Prats, el gran amic del pintor: «Quan agafo una pedra, és només una pedra; quan Miró agafa una pedra, es tracta d'un Miró». Una mica més enllà passen per davant del Pi del Baltasar. Perucho se'l queda mirant i un camí celeste el du al quadre «La platja de Mont-roig» (1916). És la platja de la Pixerotà. Han baixat a peu des del mas, que està a uns tres quilòmetres. Miró volia que conegués aquell indret. Deuria ser a final d'estiu de 1961.

S'havien conegut uns vint-i-cinc anys enrere, el 1944. A final de novembre. Sabem per Josep Palau i Fabre, que ell fou qui va portar Joan Perucho a veure Miró, al passatge del Crèdit núm. 4. «En ocasió de la vinguda a Barcelona d'Albert Beguin... l'agregat cultural francès em demanà si podia dur-los a can Miró. En aquesta ocasió entraren amb mi, almenys, Maurice Molho, Joan Perucho i Joan Triadú. Miró començava a tenir contacte amb gent nova...»¹ Albert Beguin havia donat una conferència a l'Institut Francès de Barcelona el dilluns 27 de novembre.

Palau i Fabre va ser l'impulsor de la revista «Poesia» que es va editar el 1944 i 1945. En aquesta revista s'hi van publicar alguns dibuixos de Joan Miró. Continua Palau: «Quan vaig decidir de tirar endavant la revista «Poesia» i agermanar-hi, en la mesura del possible, poetes i artistes, els noms de Picasso i Miró em vingueren tot seguit a la ment... Sabia que el segon era a Barcelona, tot i que ell procurava passar el més desapercebut possible. Foix m'indicà que el que tenia un veritable contacte era Joan Prats, i aquest, que jo coneixia des de 1935, no és féu pregar dues vegades per facilitar-me de trobar-m'hi. Miró, tot just dir-li de què es tractava –una vinyeta per a una revista clandestina en català-, em digué que hi passés al cap de pocs dies, que la tindria llesta. I així fou. Una altra vegada vaig pregar-li que m'estampés la seva mà per sobreposar-la a un text de Rimbaud, i em complagué amb prestesa...». Miró va fer un petit dibuix en el núm. 3 acompanyant un text de J. V. Foix. Un altre dibuix per al núm. 6, dedicat a la poesia. I, finalment, en el núm. 13, dedicat al surrealisme, és quan, a la primera pàgina, sobre l'empremta de la mà de Miró (en tinta roja) es va imprimir el poema «Textos del vident» d'Arthur Rimbaud. Aquesta pàgina fou la coberta del llibre en la reimpressió del total dels vint números de «Poesia» (Editorial Proa, 1976). En aquells anys d'intent de represa de l'activitat cultural catalana, encara que fos en la clandestinitat, Joan Miró era un testimoni d'una època

anterior de normalitat. Des del 1920 vivia, pràcticament, entre París i Mont-roig. El 1925 havia aconseguit un considerable èxit amb una exposició a París i el 1930 havia fet la seva primera individual a Nova York. Era un artista de referència.

Joan Miró. Rodatge del documental «D'un roig encès: Miró i Mont-roig» (1979) de Martí Rom. Fotografia: Glòria Alsina.

Perucho va publicar les seves impressions d'aquella primera trobada amb Miró en un article, «*El genius loci de Joan Miró*», publicat a la revista *Cultura*, núm. 44 (abril de 1993): «Ens feu passar a una gran estança, neta i polida en extrem. Damunt d'una taula diposità unes enormes carpetes d'on anava fent sortir guaixos recents, que devien ésser de les «Constel·lacions». Miró se les mirava com si les veiés per primera vegada, fascinat...». També ho comentava en un altre, a la revista *Destino* (11-2-1961), amb motiu de l'exposició, que es va fer a la Sala Gaspar, del mural ceràmic de Miró i Josep Llorens Artigas per a la Universitat de Harvard (febrer de 1961): «*Miró era y es un hombre de una gran seriedad. De vez en cuando dispara una sonrisa... Joan Miró nos impresionó a todos profundamente. Después de contemplar sus cuadros en silencio, hablamos un poco... La visión de aquellas obras extraordinarias y vivas, a veces crueles, nos había sumido en una mudez violenta e incómoda... Me fui a casa y escribí un poema sobre Joan Miró, que luego publiqué en el libro Sota la sang. Estaba muy excitado, y me sentía mal. Cerré los ojos esperando la noche...*».

«A Joan Miró» (1944)

*«Direm la vida, ardentment enyorada;
direm paraules
com un bleix llangorós en les cambres somortes
o un llavi que deplora
o ventalls amorosos;
però la vida tristament manifesta
quan els homes retornen*

*a llurs mesquines ombres enfurides,
a llurs sexes visibles,
a llurs injúries.*

*Un riu, arbre només, sota la fèrtil ona,
oblidada memòria de la terra,
caldrien abatre
el somnàmbul enuig,
l'urc impietós dels morts sense ventura
o el llebrer de la ira que retorna.*

*Car l'esguard no perdona l'esguard
i rebroten violes a les mans ignorades
per qui la terra dóna l'orgullosa besada;
la besada que ens du formosament la mort».*

Aquest poema Perucho el va incloure en el llibre *Sota la sang*, que es publicaria el 1947.

Abans d'aquella primera trobada de 1944, Perucho ja s'havia sentit atret per la pintura de Miró, concretament pel quadre «Cap d'home» (1932).²

Palau i Fabre també va promoure la revista *Ariel* (1946-1951). Perucho hi publicaria uns quants poemes i articles sobre literatura i art. En el número 5 (setembre de 1946) hi ha l'article «Joan Miró», el primer que escrivia sobre el pintor. Perucho intenta situar Miró, la seva obra, en el context d'aquella Espanya de la postguerra: «La gran aventura no ha cessat. Calia, doncs, una seductora confabulació per tal de fer-nos acceptar allò que íntimament rebutjàvem. La fallida, però, era indefugible. Malgrat el trist panorama de la nostre pintura, morta pràcticament l'any 1936... Pressentíem que, arreu del món... hom continuava fidel a la veritat; que la jerarquia d'alguns noms restava dreçada, amb llur prestigi; que, àdhuc, ignoradament, entre nosaltres Joan Miró era un d'ells... L'obra de Joan Miró, podem dir-ho, ha esdevingut una de les manifestacions genuïnes de l'art d'aquest temps nostre torturat fins a la follia, fins a l'angoixa més desesperada... Cal retornar a l'emoció primera de l'home davant les coses, davant el món: al balbuceig de l'infant i de l'home primitiu. Emoció sense prejudicis, puresa d'ànima... hom sospita que Miró obeeix sempre al de la màxima emoció amb la mínima sensació... Hem de remarcar, finalment, l'òrbita de la gran tradició catalana en què es mou Joan Miró...».

Passatge del Crèdit (Barcelona).

Aleshores, Perucho torna a visitar Miró i li porta l'article de la revista *Ariel*. «Tornava doncs, ben aviat, a travessar la llum subaquàtica del passatge del Crèdit, pròpia d'un film surrealista... Miró, com de costum, em rebé cordial... Restà agraït pel meu poema, del qual remarcà precisament aquests versos:

*Un riu, arbre només, sota la fèrtil ona,
oblidada memòria de la terra,
caldrien abatre
el somnàmbul enuig,*

En acomiadar-me, Miró em regalà un guaix que, dedicat, vaig emmarcar immediatament...»³ Aquest és «Personatges amb lluna i estrella» (1946). Du la dedicatòria: «A l'amic Perucho, afectuosament», i la data de novembre de 1946.⁴

Miró, durant la dècada dels anys quaranta, continua fent exposicions a París. El 1942 faria la seva primera exposició retrospectiva al *Museum of Modern Art* (MoMA) de Nova York. I el febrer de 1947 va fer el primer viatge a Nova York, on s'hi va estar uns nou mesos, fins l'octubre. A continuació, va uns dies a Mont-roig i a mitjans de novembre torna a Barcelona. Deuria ser poc després quan alguns col·laboradors de la revista *Ariel*, entre els quals hi havia Joan Perucho, van anar a veure Miró per demanar-li que fes un dibuix pel text del poeta francès René Char⁵. Es va publicar en el número 14 (desembre de 1947).

Joan Perucho havia acabat la carrera de Dret i el 1947 comença les oposicions a jutge. L'any següent marxa a Madrid i l'estiu del 1948 ho aconsegueix. Inicia la carrera de jutge a La Granadella (Les Garrigues). El 1949 es casa amb Maria Lluïsa Cortés.

La revista «Cobalto» organitza la primera exposició de Joan Miró després de la Guerra Civil a les Galeries Laietanes de Barcelona (abril de 1949). També aquest any es publiquen els dos primers llibres sobre Miró a Espanya: *Joan Miró* de Juan Eduardo Cirlot (Cobalto, 1949)⁶ i *Miró y la imaginación* d'Alexandre Cirici Pellicer (Omega, 1949). Per cert, en aquest darrer llibre s'hi diu que Miró havia nascut a Mont-roig del Camp, quan ho havia fet a Barcelona el 1893. No seria l'únic llibre d'aquells anys que adjudicava a aquell poble del Baix Camp el seu lloc de naixement. Això era degut a les contínues referències que feia Miró als anys de la seva joventut a Mont-roig. Hi va anar per primer cop el 1911, amb divuit anys. Fins al 1920, que fa el seu primer viatge a París, viurà entre Mont-roig i Barcelona.

Perucho el 1951 va anar de jutge a Banyoles. A partir del 1952 viuria, quan estava a Barcelona, al domicili familiar del carrer de la República Argentina. «Els diumenges, quan la meva muller i jo sortíem de missa de l'església dels Sants Just i Pastor (a tocar de la plaça de Sant Jaume), algunes vegades trobàvem la família Miró. Era un barri que a mi m'encantava, tot i que vivíem lluny, a la part alta de la ciutat... Doña Pilar era molt afectuosa, i la seva filla també...»³.

El 1953 Perucho publica el llibre de narracions curtes «Diana i la mar morta», on hi ha el text «Joan Miró»: «Va enfortint-se, definint-se, damunt un fons blanc que violenta l'estructura de l'ull i apareix en successives transformacions... amb una innocència d'infant una mica pervertida i que us inquieta a causa de la seva absoluta concreció i astúcia. Llavors s'esdevé, en aquest món diàfan, el descobriment d'una floració encantada i matinal que us reclama a cada instant i gira amb aèria trajectòria, s'ultrapassa i retrocedeix, apunta a una lluna blava o a una estrella roja i periclita amb les arrels alçades, entorn del personatge de la mà negra...». Perucho sembla que estigui descrivint un quadre de Miró; viu corprès per una pintura que l'emociona i el trasbalsa. Li deuria enviar el llibre, doncs he trobat en el fons de la Fundació Miró de Barcelona una breu carta de Miró (5-5-1953), des de Barcelona: «A Joan Perucho. Agraint els vostres mots i el vostre llibre».

El 1955 Perucho anirà a fer de jutge a Gandesa. Hi estarà catorze anys. Els dos anys anteriors havia estat a Banyoles. «Tenia un paisatge que no m'atreia, massa tou, elegant i amable; era ple de turistes...»⁷. Gandesa marca l'inici d'una nova època. Perucho l'home urbà i culte, ara s'enfrontarà amb un territori desconegut i allunyat. La vida a Gandesa era molt diferent de la que feia fins aleshores. «Por las calles, suspendidos en el aire de la tarde, se oían, de vez en cuando, los golpes que daba en el yunque el herrero, o el ruido de la sierra del carpintero o el botero, o el grito de un niño o de un pájaro. Todo estaba quieto y silencioso... Había una luz tamizada y dulce, casi irreal y parecía como si se hubiese detenido el tiempo...»⁸. A Gandesa, normalment s'hi estava de dilluns a divendres. Com que encara no tenia cotxe, hi anava en tren fins Móra d'Ebre i d'allí, amb taxi, a Gandesa.

Joan Perucho. Rodatge del documental «Vers (semblança) Joan Perucho» (1991) de Martí Rom.

«La vida d'un jutge de poble és prou rutinària, hi ha poca feina. Els casos són principalment de dret civil, hi ha discussions per límits de terres, sobre hipoteques de cases..., pràcticament no hi ha casos criminals... El president de l'Audiència és molt lluny... Vivia en un pis amb els dos notaris... La vida era senzilla i monòtona... La feina d'un jutjat rural et deixa molt temps lliure, que jo aprofitava per a escriure o viure aquells indrets, descobrir la natura... Era tot allò que és desconegut per a un home de ciutat»⁷. Comença a visitar els pobles del voltant, Batea, Calaceit, Pinell de Brai, Horta de Sant Joan...

Miró, el 1950, es trasllada a viure en un pis del carrer Folguerolles, al número 9; a tocar del passeig de la Bonanova i a prop d'on vivia el seu amic (i fotògraf) Joaquim Gomis. Continua amb el taller del passatge del Crèdit. Treballava fonamentalment en la ceràmica, amb Josep Llorens Artigas i obra gràfica. Als estius anava a Mont-roig i sovint a Gallifa (Vallès occidental) on Artigas hi tenia el seu taller de ceràmica. El 1954 comprà una gran finca, «Son Abrines», al barri de Gènova de Palma de Mallorca. S'hi farà construir una casa i un gran taller; aquest, li fa el seu amic arquitecte Josep Lluís Sert. L'estiu del 1956 el passa entre Mont-roig i Palma. Ven la casa del passatge del Crèdit i el pis del carrer de Folguerolles i farà els preparatius per la mudança del pis de Barcelona a la nova casa de Palma, on s'hi instal·la l'octubre. Al setembre comença els treballs dels dos grans murals ceràmics de la UNESCO. Miró escriu a Joan Prats (Palma de Mallorca, 9 de novembre): «Ja vivim a la nova casa... costa arribar a organitzar-se i posar ordre...». I, també el mateix dia, a Sert: «El taller està completament llest i és extraordinàriament magnífic, estic delint-me per a començar a treballar, però em continc perquè de fer-ho em llençaria massa a fons i no acabaria de posar mai en ordre la casa i sobretot la biblioteca... Jo no puc treballar seriosament sense haver prèviament creat un ambient propici...».

Del 1957 al 1964, Miró farà sis exposicions a Barcelona. La primera, de litografies, a la Sala Gaspar de Barcelona (gener 1957). El 1958 treballa amb Sert a Saint-Paul-de-Vence en el projecte de la Fundació Maeght. A l'abril de 1959 hi ha una nova exposició a la Sala Gaspar:

«Atmosfera Miró». El 3 de novembre inaugura els murals de la UNESCO. També, al novembre de 1959, fa una altra exposició a la Sala Gaspar on, entre d'altres, s'hi pot veure la sèrie «Constel·lacions».

Perucho aprofita les estades a Gandesa per escriure. Ens explicava en el documental que li vam fer, «Vers(semblança) Joan Perucho» (1991): «Una vegada anava en tren de Gandesa a Barcelona, en el vagó hi havia un vellet. Anàvem sols ell i jo. Al passar per davant de Falset, que hi ha unes muntanyes agrestes i molt espectaculars, li vaig dir que allò era un paisatge molt bonic i interessant. Ell em va dir que sí, però que el més interessant era darrera d'aquelles muntanyes, on hi havia el poble de Pratedip... Em digué que ell el coneixia de quan era petit, que hi anava amb el seu avi, i que era curiós perquè al sortir del poble algun cop es trobaven un llop que els estava mirant... Em digué que els llops quan van sols no inquieten a la gent, es quan van en ramat que són perillosos. Si van sols, no passa res, miren i deixen passar. Però l'important no eren els llops, eren els dips...»⁹. D'aquí va sortir la seva novella *Les històries naturals*. Perucho comentava que ho va comentar al lingüista Francesc de Borja Moll i aquest li va dir que la gent del poble anomenava «Prat del dip» i va afegir que «dip» era una paraula àrab que tenia un sentit ambigu, que podia ser «allò que va a la sang». Acabava Perucho: «Cosa que em va confirmar que podien ser els vampirs del Pratedip». De fet, a Mont-roig, el poble del costat, cap al nord de Pratedip, sempre se l'ha anomenat «el Prat»; també ho diuen així els seus propis habitants. Sembla com si hi hagués una certa recança a mencionar «dip». De fet, a l'escut del poble, sempre hi ha hagut una mena de gos (llop?). A l'actual, normalitzat el 2005, hi ha un escut caironat també amb un gos; al web de l'Ajuntament s'hi diu. «Aquest escut recupera la figura original del dip, emblema del nostre poble... La inclusió del dip hi és per la llegenda popular vinculada a aquest ésser que apareix al retaule de Santa Marina de l'any 1602". En alguna cartografia antiga, per exemple el mapa de Catalunya (1792) de Placide de Sainte Hélène, aquest poble hi figura com «Prat de Lop».

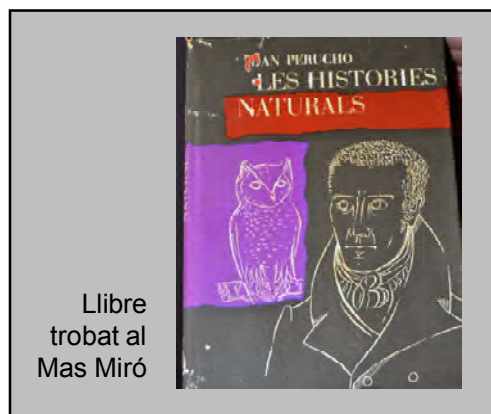

A *Les històries naturals* el naturalista Antoni de Montpalau rep la petició del seu amic el marquès de La Gralla preguntant-li que vagi, el més aviat possible, al Pratedip on hi viu la seva germana i on el dip cada nit deixa un difunt «sense sang i amb dos foradets a la gorja». És el vampir Onofre de Dip que, passats els segles, s'acaba convertint en bandoler carlí durant la Primera Guerra Carlina (1833-1840). Antoni de Montpalau, en el camí a Pratedip, estant a Reus, pregunta quin és el millor itinerari i algú li respon: «La ruta més directa és la que passa per Mont-roig. Però de cap manera no us l'aconsello, car és el teatre d'operacions del nefast Llarg de Copons», i li recomana anar per Falset per baixar després cap a Pratedip. La novel·la *Les històries naturals* es va publicar a la Editorial Destino el 1960.¹⁰

En algunes de les visites que he anat fent durant aquests anys al Mas Miró, sempre amb el compromís d'acompanyar a persones rellevants o alguna televisió, he pogut trobar algun llibre de Joan Perucho. Concretament, hi havia, el 2014, un exemplar de *Les històries naturals*, a l'armari de l'habitació on dormia Miró, al primer pis, al costat de la façana tocant a la casa dels masovers. Tenia la dedicatòria: «Per l'Univers poètic de Joan Miró, enyorant les terres de Pratedip. Amb admiració». La data és del quatre de juny de 1961, era diumenge.

Aquest any 1960 serà important per a Perucho. Ha publicat la seva segona novel·la *Les històries naturals*, que tindrà un considerable èxit (abans, el 1957 havia publicat *Llibre de cavalleries*) i començà a publicar textos a la molt influent revista *Destino*. El 12 de març surt un article seu en un monogràfic dedicat a Joan Maragall («*Un vago murmullo sobre el agua, allá donde empieza o acaba la poesía*»). L'11 de juny publicaria aquell text «*Introducción a la Tierra Alta. Gandesa ilustre y silenciosa*».

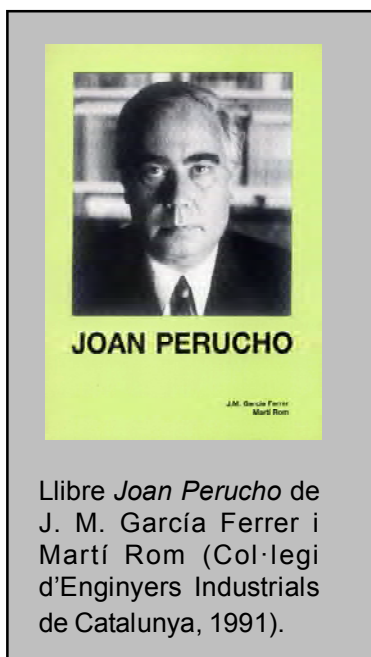
Dèiem que, des de Gandesa, visitava pobles de les rodalies; un dels que tindrà més rellevància serà Horta de Sant Joan. El 17 de desembre publica, a *Destino*, el text: «*Picasso, Horta de Sant Joan y la rosa petrificada*». Explica que el famós pintor hi va fer dues estades. A la primera (1898) va, des de Barcelona, per guarir-se d'una escarlatina, a casa del seu amic de Llotja Manuel Pallarés. A la segona (1909) hi va des de París amb la seva companya Fernande Olivier. Picasso intueix que està a punt d'iniciar el cubisme geomètric i vol que sigui a Horta el moment germinal. Perucho en la seva primera visita a Horta (1960) es troba amb Tobías Membrado, el qual havia acollit Picasso, a casa seva, el 1909.

El 1961 enceta, a «*Destino*», una secció fixa sobre crítica d'art, «*Invención y criterio de las artes*». En el primer article, «*Para una estética del juguete*» (7-1-1961), s'ho fa venir bé per incloure una citació a Miró: «*No es un secreto que ciertas manifestaciones de la pintura moderna hallan en los niños, por su pureza y por su incitación a lo imaginativo y poético, su público más entusiasta... les diré que la pintura de nuestro compatriota Joan Miró es, por ejemplo, una de las más admiradas. Es esta una experiencia de la que doy fe, y que he hecho con mis propios hijos...*». Fins i tot, cita a Lovecraft! Acaba dient: «*El niño escogerá a su gusto. De su elección quizá dependa que la sociedad cuente en el futuro con ingeniero o con un poeta*».¹¹

Com a conseqüència de la inauguració, el dilluns 30 de gener de 1961, de l'exposició que es va fer a la Sala Gaspar del mural ceràmic de Miró i Josep Llorens Artigas per a la Universitat de Harvard (febrer de 1961), Perucho publica un llarg article a *Destino* (11-2-1961) on primer, com ja hem vist abans, comenta com fou la primera trobada amb Miró i després passa a fer la crònica de l'exposició. Aprofita per dir que «*Miró siente, bajo la planta de sus pies, el suelo húmedo y ancestral de Mont-roig, de su país, de este ingrato y pequeño país...*». Després hi ha un anhel d'esperança: «*El país ha cambiado un poco, se siente una gran atracción por el nombre y la obra de Joan Miró... Miró no había expuesto en Barcelona desde hacía cuarenta*

y tres años. Son muchos años...». Perucho es refereix a obra nova, aquella exposició de la revista «Cobalto» (1949) s'havia fet amb obra de diversos col·leccionistes de la ciutat. En aquest article cal remarcar com Perucho quan ha d'esmentar les referències primigènies de l'obra de Miró cita Mont-roig. En endavant serà un tema fonamental.

Perucho s'està arrelant profundament a les terres tarragonines. Primer a Gandesa i la Terra Alta (també, per extensió a la Franja); és la natura, l'autèntica vida rural i també la cultura, sobretot la relació d'Horta amb Picasso. Després serà Pratsdip i aquelles terres del Baix Camp amb «Les històries naturals». Ara, i en endavant, també serà Mont-roig i Miró. Finalment, es comprarà una casa a Albinyana (Baix Penedès), a tocar del Vendrell. Quan, amb J. M. García Ferrer li vam dedicar aquell llibre d'Enginyers, vam dedicar un capítol als seus textos sobre el que anomenàvem «El triangle tarragoní: Albinyana, Gandesa, Pratsdip (i Picasso / Horta de Sant Joan i Miró / Mont-roig)».

Com a conseqüència d'aquell article a *Destino* (11-2-1961), Joan Miró li escriu una carta des de Palma de Mallorca (13-2-1961): «Amic Perucho: Es amb emoció que us escric aquests mots després d'haver llegit el vostre article a Destino. Si jo personalment me'n sento honrat, és amb doble emoció que veig com el nostre poble ha canviat. No per haver-ho fet envers mi, sino perquè hi veig el despertar d'unes possibilitats que molts de nosaltres, pessimistes, teníem ja mortes per sempre. Al meu pròxim viatge a Barcelona tindrè molt goig en poder-vos saludar. Rebeu una forta estreta de mà».¹²

El maig de 1961 Perucho es compra un cotxe, un *Renault Dauphine*. Això li donarà una major possibilitat per moure's i visitar els indrets apreciats. Això coincideix amb el retorn del seu amic Josep Palau i Fabre des de París; hi havia anat, fugint de la foscor del franquisme el 1945. El 1961 s'estableix a la casa de Grifeu, a Llançà (Alt Empordà). Ens exposava en el llibre que li vam dedicar a Enginyers.

A la p. 56: «Quan vaig tornar a Barcelona, el 1961, tenia la idea molt concreta del Picasso a Catalunya... A penes tornat, començo a visitar els vells amics de Picasso que encara queden a Barcelona... i a traslladar-me als llocs on l'artista havia estat... Per sort, Joan Perucho, que era jutge a Gandesa, em dugué més d'una vegada a Horta...»¹³. Perucho va dur Palau a Horta de Sant Joan, que sapiguem, el 1961, 1963 i 1966. D'aquesta última visita és una fotografia d'ambdós parlant al voltant d'una taula amb Salvadoret, el germà petit de Manuel Pallarès, aquell amic de Picasso. Palau preparava el seu llibre *Picasso i Catalunya* (1966). Miró, des de Palma de Mallorca, escriu una altra carta a Perucho (5-5-1961): «Amic Perucho: Incloc una tarja per a la projecció de les meves darreres obres... crec que podrà ser-vos de gran utilitat per l'article que penseu escriure, com així mateix podré suggerir-vos i donar idees per fotos que necessitareu...». Desconec quin altre text pensava (o va) fer Perucho en aquestes dates.

Un mes després és quan Perucho lliura a Miró aquell exemplar de *Les històries naturals* (4-6-1961). Era diumenge. Deuria anar, amb el cotxe, des de Barcelona a Gandesa i es va aturar al Mas Miró. Miró com acostumava a fer, si no hi havia alguna exposició important, passava els estius al mas de Mont-roig.

Perucho sí que va publicar aviat, a la seva secció de *Destino*, l'article «*Juan Prats, coleccionista y promotor de las artes*» (10-6-1961). Aquest era el gran amic, des de la joventut, de Miró; el que va cercar Palau i Fabre el 1944 per atansar-se al pintor per demanar-li un dibuix per a la revista *Poesia*. Perucho, després de fer un breu relat sobre la barreteria de la família Prats, passa a parlar de la seva relació amb Miró. I, aviat parla de Mont-roig: «*Algunas veces Juan Prats iba a pasar unos días en la finca que el padre de Joan Miró poseía en Mont-roig... Se apeaba del tren en una estación solitaria y minúscula, en la que irrumpía, cuando se hacía el silencio, la voz machacona y entrecortada de las cigarras. Bajo un gran sol de agosto, aparecía por el camino polvoriento, el carro del masovero... el aire traía por el cielo el dulce perfume de la algarroba...*». Després comenta les intervencions de Prats en la creació de ADLAN (Amics de l'Art Nou) (1932), el Club 49 (1949), els llibres *Fotoscop* amb el fotògraf (i també amic de Miró) Joaquim Gomis... Acaba esmentant la important col·lecció d'obres de Miró que posseeix. «*Esta es una colección que milagrosamente nos salva a los barceloneses de la vergüenza y de la irresponsabilidad*».

Mas Miró. Fotografia: Esther Bargalló.

Perucho, poc a poc, quan parla de Miró anirà aprofitant per descriure l'entorn i la natura, de Mont-roig; sempre d'una manera poètica. Va detallant acuradament els arbres, els animals i insectes, la vida al camp. És l'inici d'un procés com va fer Miró a la dècada dels anys deu i que va culminar en el quadre «La masia» (1921-1922); aquest quadre esdevé un inventari de la vida de pagès al Mas Miró, a Mont-roig del Camp.

El 1962 Perucho compra una casa a Albinyana. Ens explica Jordi Cerdà Subirachs en el llibre «Fenosa i Perucho, o les converses inacabades entre Andròmaca i René», a la p. 14: «*El matrimoni Fenosa havia adquirit, l'estiu de 1958, l'antiga casa del Portal Pardo, un magnífic palau situat en el centre històric del Vendrell...*». I, com que Perucho cercava una casa pels volts de Tarragona, «*Nicole Fenosa, muller d'Apel·les, el va informar que era a la venda un casalot antic a Albinyana, a quatre quilòmetres del Vendrell...*».

Perucho havia tingut varies propostes. En el nostre llibre d'Enginyers, a la pàg. 60, s'hi diu que «l'Ajuntament d'Horta de Sant Joan, agraït pels textos que havia publicat, volia regalar-me una casa. Bé, de fet era una casa que gairebé havia quedat sense propietari i que no estava en gaire bon estat; vaig haver de refusar-la, tot agraït el gest...». També Julià Guillemón a «Joan Perucho, cendres i diamants», a la p. 532, cita que l'Ajuntament de Calaceit va voler fer el mateix: «La casa estava molt enrunada...». I finalment, en una entrevista que li vaig fer el 1991, com a complement de la que li vam fer pel llibre d'Enginyers, i que vaig publicar a la revista «Ressò mont-roigenc» núm. 42 (1992), deia: «En aquesta època jo mateix vaig tenir un terreny a Mont-roig. Crec recordar que fou a l'inici d'allò que s'anomenà estranyament Miami. La persona que volia urbanitzar-ho va pensar que podria aprofitar el nom de Miró per fer promoció i va oferir-li... així com a diversa gent del seu voltant. Al tirar endavant la casa d'Albinyana, vaig vendre'l...»

Sobre la casa d'Albinyana, ens comentava en aquell llibre d'Enginyers, a la p. 64: «Era una casa del carrer Major, que tenia una gran sedimentació d'èpoques i estils... té un saló gòtic i d'altres sales dels segles XVII i XVIII... A poc a poc la vaig anar arreglant... També s'hi ha anat acumulant diversos objectes i records dels meus viatges, o curiositats... Més tard, vaig

Rodatge a Albinyana del documental «Vers(semblança) Joan Perucho» (1991) de Martí Rom.

comprar l'hort que hi ha davant per davant, creuant el carrer. Hi havia una cavallerissa que vam condicionar com a petit habitacle, on darrerament venim amb la meva dona; l'altra és una casa massa gran per a només dues persones...». La casa gran era a cal Groc. Ens especificava al documental «Vers(semblança) Joan Perucho» (1991): «Aquesta casa d'Albinyana, com la meua de Barcelona, es una mica la història de la meua vida. Deia un autor italià, Mario Praz, que tota casa si està feta en una llarga estada es la història d'una persona, perquè aquesta va sedimentant en aquesta casa les seves experiències, els seus sentiments, i sobretot les coses que ha anat trobant al llarg de la seva vida...».

Tornem a trobar una breu carta de Miró a Perucho (27-2-1962), des de Palma de Mallorca: «Amic Perucho: Molt precís i molt net el poema en que m'haveu honorat...». Deu correspondre a «Petita suite» («A Joan Miró»). De «Darrers poemes (1956-1973):

«I
Astre. Terra. Flama.
Primavera secreta.
Ocultia font.

II
Home. Dona. Sang.
Primavera secreta.
Fúria amagada.

III
Palet de riera.
Infant que dansa.
Arrel que dansa.

IV
Dansa la Primavera.
El desig i la sang».

El 24 d'abril de 1962 Perucho publica el seu primer text a *La Vanguardia* («*Los viejos hoteles*»). S'inicia una llarga col·laboració que durarà fins al 2003, uns mesos abans de la seva mort. Aquest mateix any participa com a jurat del primer Premi de Dibuix Joan Miró. A *Destino* (30-6-1962) publicarà l'article «*Un gran libro sobre Miró*» sobre el llibre que acabava de publicar, a França, a l'editorial Flammarion (1961), Jacques Dupin sobre el pintor («Joan Miró»). Escriu Perucho: «*Dupin configura un imaginario triangulo cuyos vértices han pesado definitivamente sobre Miró. Estos vértices son: Mont-roig, Mallorca y París... El sentido de la fidelidad a la tierra es total... Ese saber cómo se hinca en la tierra la raíz de un arbusto... como estalla una semilla en el vientre enorme de la tierra; como salta un insecto hacia el diminuto paraíso de frescor de una hoja...*».

Perucho va a la inauguració de la gran exposició retrospectiva sobre Miró que es va fer el 1962 al *Musée National d'Art Moderne* de París (del 29 juny al 4 de novembre).

El diumenge 17 de febrer de 1963 *La Vanguardia* va publicar el monogràfic «*Tarragona, de cara al futuro*», on dedicava diverses pàgines als aspectes turístics i industrials de la província; la qual cosa li permetia intercalar anuncis de la Tabacalera, d'indústries petroquímiques, avícoles, d'olis i de vins. Era aquella Espanya de l'inici del «*desarrollo*». Tan sols un exemple, la pàg. 77 s'encapçalava amb el titular: «*Una provincia española*», i com a complement: «*El esfuerzo laborioso de sus hijos, en la paz de Franco, hace ya posible el milagro de transformar Tarragona en una de las más bellas y ricas promesas de la patria*». Una gran fotografia de la part més moderna de la ciutat de Tarragona, amb la plaça de la Imperial Tarraco en primer pla, iniciava un article amb els següents punts: «*Hacia una nueva Riviera*», «*Esperanza en la agricultura*» i «*Eterna espiritualidad*». També hi havia alguns temes culturals, com unes pàgines dedicades a l'escultor Julio Antonio, el pintor Marià Fortuny, a Gaudí, i a Miró. A la p. 37 s'hi reproduïa el quadre «*Mont-roig: poble i església*» (1919) amb el titular de «*La aldea de Mont-roig*» (que sembla que vulgui substituir el nom del quadre!) i unes frases de Perucho: «*Su amor por la tierra de Tarragona es proverbial y se ha dicho muchas veces que en sus lienzos hay la luz de Mont-roig, es cierto, pero hay una cosa más: la vida que le ha enseñado Mont-roig. Sin Mont-roig, sin ese campo de Mont-roig al cual Joan Miró acude continuamente, no existirían sus cuadros fabulosamente vivos y desconcertantes*».

Aquestes eren unes frases tretes d'un article a tota pàgina, la 41, del mateix Perucho. El seu títol era: «*Miró y el amor a Tarragona (El cielo de Mont-roig y las mariposas)*». Aquest text, en versió catalana, es va publicar en el llibre «*Incredulitats i devocions*» (Edicions 62, 1983) amb el títol de «*El cavaller, les papallones i Joan Miró*». Perucho comença el text emprant la figura històrica de Lluís Pons d'Ycart, un erudit del segle XVI que va escriure el «*Llibre de les grandeses de Tarragona*» (1573): «*Durant els aciençats itineraris a la recerca d'inscripcions i medalles, Misser Luys Pons d'Ycart s'aturava a voltes, meravellat, escoltant el cant d'un ocell amagat... o parava el seu cavall per admirar la blavosa i perfumada flor del romaní...*». Després cita els comentaris que fa sobre el Camp de Tarragona Alexandre de Laborde en el seu llibre «*Voyage pittoresque et historique en Espagne*» (Paris, 1807-1818). A continuació, evoca un versemblant episodi: «*Segons afirmen les Memòries d'Agricultura i Arts de la Junta de Comerç de Barcelona, entraren per les costes de Catalunya nombrosos eixams de poètiques papallones multicolors. El poble menut va creure que eren larves turques o franceses, destinades a portar-nos la pesta de llevant. No passà res. Totes aterraren amablement...*». I, en un tomb argumental tan grat a Perucho, continua: «*Estic segur que avui dia hi ha molta gent que estima Tarragona. Ara, per exemple, un dels que estimen Tarragona és Joan Miró... El seu amor per la terra de Tarragona és proverbial...*»; aquí enceta aquella frase que es reproduïa a la p. 37 amb el quadre del poble de Mont-roig. Escriu que Miró estima «*amb la passió d'un pagès... a través de les seves carabasses, dels seus avellaners... Estima també la platja de Mont-roig i de Cambrils, però les estima en els moments de silenci... s'ajup i cull amb els seus dits una arrel que ha dut la mar... Joan Miró observa l'insecte, la serp que llisca pel fullam, l'escorça arrugada d'un garrofer. El tenen fascinat...*». I fa un salt temporal enrere: «*Anava els estius a la masia que*

el seu pare havia comprat a Mont-roig... dansava pels camps la jiosa dansa de la llibertat i de l'aire, i els seus ulls... aprengheren a veure la vida... Quan vingueren els temps de París, i quan la seva pintura era la més autènticament revolucionària que aleshores es feia, Miró no oblidava Mont-roig...».

Apropant-nos al final del text, Perucho dóna un nou gir al relat, serà ell mateix el protagonista: «Passo sovint davant d'aquests paratges estimats per Miró. A Falset, giro a la dreta i, per una mala carretera, baixo per la Torre de Fontaubella vers Mont-roig. El paisatge és impressionant. Quan arribo a la mola rogenca de la Roca, just damunt de Mont-roig, m'agrada imaginar-me el cavaller Luys Pons d'Ycart preguntant per inscripcions i medalles, pel nom d'una planta o ocell. Una mica més enllà, a la plana suau, es dreça la masia de Joan Miró. El dia és assolellat i tranquil. Llavors, una immensa volada de papallones enfosqueix per un moment el cel. N'hi ha de verdes, grogues, escarlates i blaves. S'aturen, lentes i silencioses, sobre els camps, molt vives i diminutes, misteriosament inexistent». Retroba a aquell cavaller del Cinc-cents i, d'imprevist, aquells «eixams de poètiques papallones multicolors» del segle XIX. Aquestes papallones silencioses es drecen al mas Miró, on hi viu, pensa i treballa «un home silenciós».

Detall del quadre «Nu del mirall» (1919) de Joan Miró.

Joan Miró el 1919 va pintar el quadre «Nu del mirall» on una noia esta asseguda, tal com indica el títol, sobre un puf on, a més d'unes flors, s'hi veu amb detall una gran papallona multicolor. Aquest era un tamboret que existia en el Mas Miró i del que hi ha constància en una fotografia de Joaquim Gomis.¹⁴

En alguna de les moltes sessions que vam tenir l'oportunitat d'enraonar amb Perucho, preparant aquell llibre i documental d'Enginyers, recordo que ens deia que aquest trajecte que cita a «El cavaller, les papallones i Joan Miró» («A Falset, giro a la dreta i, per una mala carretera, baixo per la Torre de Fontaubella vers Mont-roig...») és el que feia normalment quan, anant des de Gandesa a Barcelona, havia d'anar al Mas Miró. Recordarem que tenia cotxe des del maig de 1961.

Em comentava en aquell Ressonò mont-roigenc núm. 42 (1992): «vaig visitar prou vegades la seva masia de Mont-roig. Pujàvem dalt de la torre que culmina la casa per percebre el paisatge, les terres, aquell mar que es retallava per damunt dels garrofers, dels majestuosos eucaliptus i palmera de davant de la porta de casa seva. Em duia a passejar per la platja... Anàvem a la ermita de la muntanya roja, al poble. Aquí al meu estudi de la casa gran, tinc un petit objecte de Mont-roig, és un ruc de palla que feia un baster; Miró també en tenia un...». L'ermita que cita Perucho és la de la mare de Déu de la Roca de Mont-roig. A la narració anterior l'esmenta com «la mola rogenca de la Roca». La «casa gran» era aquell cal Groc d'Albinyana.

En aquell article, «*El genius loci* de Joan Miró», de la revista *Cultura*, núm. 44 (abril de 1993), afegeix algunes anècdotes: «Recordo que una vegada vaig regalar a Doña Pilar un cobrellit antic de ganxet que havia comprat a l'antiquària d'Alcanyís, Lola València (la «Lela»), molt amiga meva... Un dia dinant tota la família, al menjador de la masia, em digué que li costava afaitar-se, li feia mal. Li vaig preguntar amb què s'afaitava, i em respongué que amb una fulla d'afaitar de la marca *Palmera de Oro*. Vaig restar esmaperdut, car aquestes fulles eren del temps de la picor: Per Déu! Ara hi ha fulles supermodernes. I màquines elèctriques, suaus com un guant. Ell no en sabia res... Pren nota, Pilar. Apunta-ho...». Aquesta anècdota de la màquina d'afaitar també la va detallar en aquelles tardes del nostre llibre d'Enginyers. Curiosament ara, repassant textos i més textos de Perucho, he trobat el seu primer article a *La Vanguardia*, «*Los viejos hoteles*», publicat el 24 d'abril de 1962. Perucho relata les seves vivències en un vell hotel d'un poble que intenta sobreviure apostant tímidament per la modernitat: «El cuarto de baño es largo y estrecho, y la pila y el lavabo están decorados elegantemente con finas estampes floreales. Rindiendo culto al progreso... a dos dedos del espejo han puesto un enchufe para la maquinilla eléctrica...». Molt probablement era la mateixa època (1962) en què visitava Miró al seu mas.

He trobat un carta de Miró als germans Gaspar («A Joan i Miquel Gaspar») del 22 de setembre de 1963, escrita des de Mont-roig: «... Per la projectada excursió per aquests terrenys amb Perucho, crec és més prudent fer-ho a l'hivern, que això és magnífic, aprofitant uns dies que jo sigui a Barcelona per treballar a Gallifa...». Esmenta «aquests terrenys» des de Mont-roig, per la qual cosa es pot aventurar que deuria ser en aquestes contrades tarragonines. Com que sembla que estigui relacionada amb el propi pintor, cal suposar que, a més de Mont-roig, es referís a Cornudella del Montsant i Siurana de Prades. Perucho deuria estar preparant el llibre «Joan Miró y Cataluña» (Ediciones Polígrafa, 1968). A la pàg. 49 va escriure: «Cornudella

representa la puerta de entrada a la infancia, pues en tal pueblecito pasó, de pequeño largas temporadas en casa de su abuelo paterno, que se llamaba también Joan Miró. En el pueblo era conocido por En Joan Serraller, pues su oficio era el de cerrajero (forjó los hierros de la iglesia de Cornudella) y aún hoy es posible contemplar la puerta de herrería castigada con las huellas ígneas de los hierros que para marcar el ganado su abuelo forjaba...». El Miró adolescent aprofitava aquestes estades per dibuixar alguns dels indrets del propi poble o del voltant. Del 1906, amb tretze anys, són una sèrie de dibuixos, entre els quals hi ha el de l'ermita de Sant Joan del Codolar de Cornudella; també en fa de Porrera, d'Albarca, de Prades i de les ermites d'Ulldemolins.¹⁵

Ermite de Sant Joan del Codolar (Cornudella).

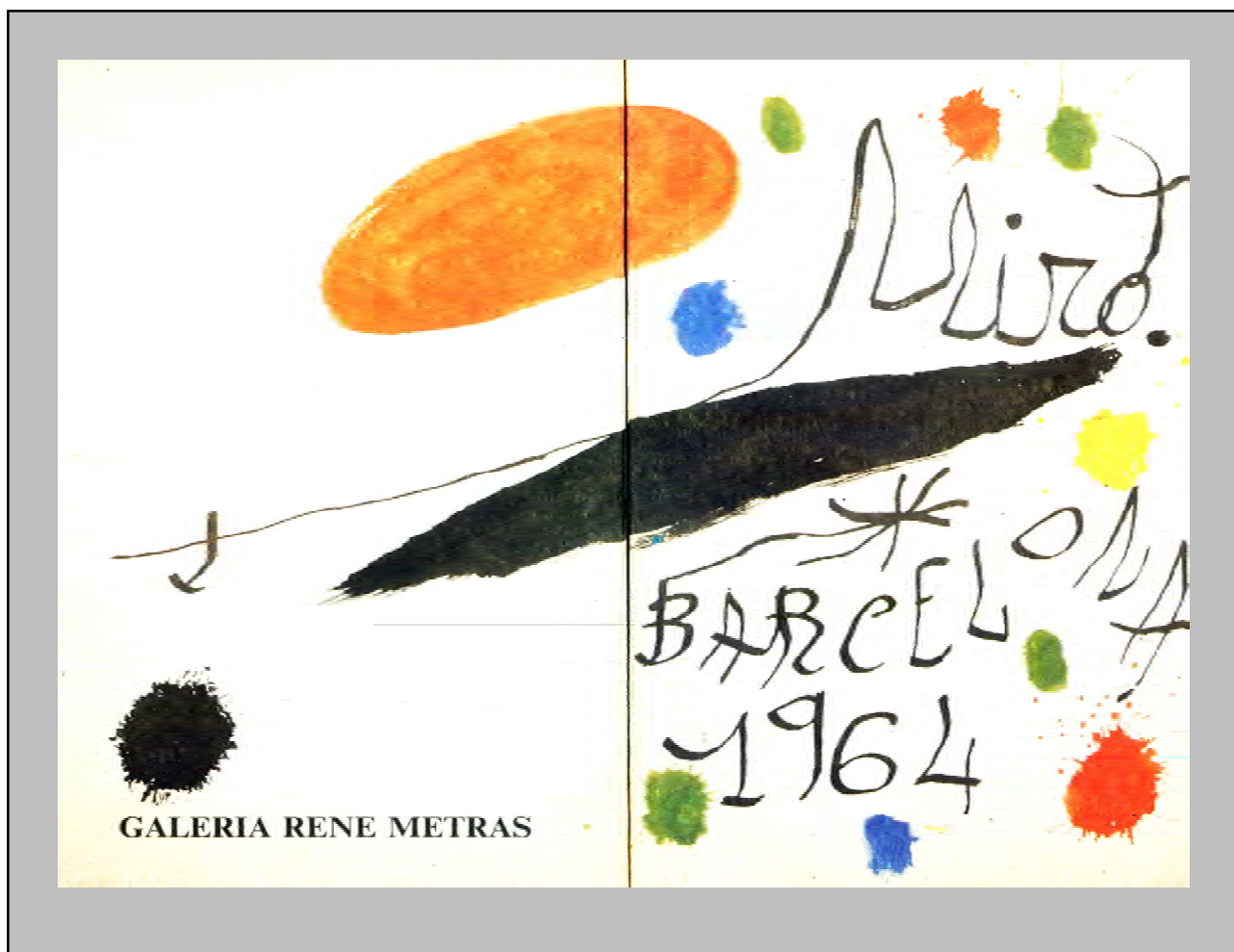
A l'octubre de 1963, Joan Miró va fer una altra exposició a la Sala Gaspar, «Àlbum 19». Es va editar un opuscle amb cinc litografies del pintor i un text de Perucho. En aquell article, «El *genius loci* de Joan Miró», de la revista *Cultura*, Perucho comenta sobre l'exposició «tindria un sentit ancestral, amb ferros del bestiar, al·lusions a la seva casa de pagès, una petita pilota, l'estrella i l'oreneta. Miró em deia que esperaria aquest text, ambientat amb els mateixos paisatges

de *Les històries naturals...*». Aquest text fou «He mirat, simplement», que incorporaria a «Diana i la mar morta» que havia publicat el 1953. Finalment, «Diana i la mar morta» amb «Històries apòcrifes» i «Roses i somriures» configurarien el llibre «Roses, diables i somriures» (Edicions Destino, (1965).

«He mirat, simplement», tal com li havia demanat Miró, és el seu mas, el seu entorn, i aquells paisatges que s'escampen més enllà. «El cavaller somriu a flor d'aigua entre l'ombra misteriosa de l'eucaliptus i el cant dels grills al capvespre... alguns papers de la família acrediten que cap al 1850 va viatjar per l'Europa central i arribà fins a Rússia...». Amb aquella constant de Perucho de cercar algun moment rellevant o significatiu del passat, com havia fet a «El cavaller, les papallones i Joan Miró» amb la figura històrica de Lluís Pons d'Ycart, ara relata la curiosa aventura de l'avi matern de Miró, Joan Ferrà Santandreu. També esmenta alguns altres retrats dels seus avantpassats penjats a les parets del primer pis del mas. Després passa a descriure, amb una certa poètica de la quotidianitat, la vida al mas: «A la matinada tot és d'un color nacre i rosat. Les herbes i les petites flors boscanes es desperten i surten del somni. Els ocells canten. Tot és bell, rosat i nacrat. A dues passes, una mantis religiosa, dita altrament pregadéu, devora impassible, de viu en viu, una papallona policromada, de la qual perdura només el ritme lleument sotraguejat de les delicades potetes...». No hi ha constància que aquesta papallona sigui descendent d'aquelles que van envair el segle XIX les costes catalanes, ni d'aquelles que Perucho albira que s'aturen al Mas Miró en aquell viatge en cotxe des de Falset a Mont-roig. «Més amunt de Mont-roig, les terres pugen cap a Collejou i la Torre de Fontaubella... A l'esquerra entre les muntanyes, hi ha Pratedip, la vila del malaurat Onofre, percaçat per Antoni de Montpalau... i més amunt, Llaberia entre boscatges alterosos. Darrera les serres hom troba Vandellòs... A l'altra banda el coll de Falset, s'estén, sota els peus, el Priorat amb les Vilelles, Porrera, Scala Dei, Cantallops i Cornudella. Encara més amunt, surten Prades, la vermella, i la romànica i aèria Siurana...». Ara retorna, des dels pobles de la infantesa de Miró, a la vida quotidiana i màgica del mas: «Colgat al llit, quan es fa de dia, hom sent a través dels camps el soroll de les rodes d'un carro. El soroll queda suspès a mig aire i dóna el senyal perquè els retrats emmudeixin i recomponguin llur postura habitual... Les bèsties es desperten ara i hi ha remor d'aviram, d'eines camperoles i lladrucs de gossos. El ruquet brama... Un conill rosegua una fulla d'enciam...». Sí, són aquells paisatges de *Les històries naturals*; també la vida al mas sorpresa per l'atenta mirada dels quadres realistes de Miró de la dècada dels anys deu i inicis dels vint, fins aquell punt d'inflexió que és «Terra llaurada» (1923-1924), d'on neix l'imaginari mironià que el portarà a l'abstracció. Al final del text, serà el propi Perucho el que narra la seva percepció de la platja de Mont-roig (de la platja de la Pixerota); possiblement en aquell estiu del 1961 acompanyant Miró: «és solitària, difícilment accessible als curiosos... Contra la blavor del mar es retalla la copa d'un gran pi i la silueta, ara enderrocada, de la casa dels carrabiners. A la platja, vora el rompent de l'ona, hom hi cull arrels de forma fantàstica i pedres com vingudes d'un altre planeta... El vent xiula hostil entre els canyissers...». Un paràgraf final condensa la seva experiència al Mas Miró, a Mont-roig: «He mirat, simplement. He vist la crueltat de l'insecte, la terra, els ferros del bestiar, les parets emblanquinades de les cases de pagès... Darrera tot això he vist també els ascendents que vetllen. Les mans han acaronat la pedra... Mans com d'artesà han

sostingut el gruix de les coses. S'ha fet el silenci. Darrera tot això hi ha la terra, el poble; hi ha, per tant, aquesta terra i aquest poble.»

També Perucho escriurà un article sobre aquesta exposició a *Destino* (2-11-1963): «Joan Miró a Barcelona». Anys després incorpora aquest text en el llibre «Una semàntica visual» (Plaza y Janés, 1986). Aquest text recull moltes de les idees desenvolupades a l'article anterior. També remarca la seva relació amb Mont-roig: «Miró aprendió en Mont-roig todo lo que tiene un sentido artesano... aprendió también a amar la soledad y el silencio... El Album 19 está hecho con este sentido artesanal...».

Continuant amb aquell conjunt de sis exposicions de Miró que es van fer a Barcelona, a la Sala Gaspar, del 1957 al 1964, el desembre de 1964 se'n va fer una altra d'ampliada a les Galeria René Metras i Galeria Belarte. Es va publicar un quadern amb onze litografies amb textos de Joan Brossa, J. E. Cirlot, Alexandre Cirici Pellicer, Joan Cortés (crític a «Destino» i «La Vanguardia»), J. V. Foix, Sebastià Gasch, Josep Llorens Artigas, R. Santos Torroella, Joan Teixidor i Joan Perucho. Aquest, hi participa amb el text «Hi ha l'aigua blava...». Posteriorment l'incorporaria al llibre *Museu d'ombres* (Edicions 62, 1981). És un text curt (tres paràgrafs), també situat a Mont-roig, però en aquest cas, Perucho relata poèticament tan sols unes espurnes

mironianes aprofitant per esmentar el seu Pratedip (de «Les històries naturals») i fer una anotació gastronòmica (tema que l'arribaria a apassionar): «Hi ha l'aigua blava de les platges de Mont-roig, el sol que bat damunt les pedres, el fonoll...una formiga s'atura absorta davant la llavor de gira-sol. Esclata, llavors, quelcom imprevisible i d'un roig violent. Demà es festa... J.V. Foix i Joan Prats, impecables i elegantment vestits, comenten, en la cruïlla de la carretera de Pratedip, la nova edició del llibre de Fulcanelli sobre el misteri de les catedrals. L'ombra de la nit avança. Els peixos dormen en la mar... Els mariners de Cambrils, quan els balla el cap, fan un suquet la fórmula del qual no es troba en cap, absolutament cap llibre de cuina». Resulta divertit imaginar-se Foix i Prats palplantats, a la cruïlla de la carretera que sortint de Mont-roig condueix al «Prat» (bé, al Pratedip), mentre glossen sobre «El misterio de las catedrales y la interpretación esotérica de los símbolos herméticos» (1929) de l'enigmàtic alquimista Fulcanelli.¹⁶

La relació de Miró i Peruchó és intensa. Aquest, el visitava sovint al Mas Miró. Els seus textos a «Destino», una publicació influent, eren una important font d'informació sobre el pintor. Tenien alguns projectes comuns. Però eren dues persones prou diferents. Peruchó glossava: «Cal veure'l a casa seva a Mont-roig, com jo l'he vist... vaig passar bastant de temps enraonant amb ell. Enraonar amb en Miró és molt difícil. Has de romandre molt de temps al seu costat perquè et digui alguna cosa concreta. És un home de reaccions molt senzilles, elementals, gairebé primàries....».¹⁷

Mas Miró. Fotografia: Esther Bargalló.

El 1965 sorgeix la proposta d'un Museu Miró al Vendrell. M'explicava Perucho en aquella revista *Ressò mont-roigenc* núm. 42 (1992): «Vaig tenir una curiosa intervenció al voltant de Miró... l'alcalde del Vendrell em va parlar del projecte d'habilitar un vell palau per dedicar-lo a museu d'art contemporani. Volia que cerqués artistes per deixar obra en dipòsit. Jo sabia que a Miró li agradaria poder tenir un Museu Miró d'un caire semblant al Museu Picasso de Barcelona... Vaig parlar amb Miró i, en principi, li va semblar bé. Vam quedar que aniríem tots a visitar-lo a Palma per concretar la proposta. L'alcalde li va dur aquelles coses típiques d'una ampolla de licor del Vendrell, uns bufats¹⁸, una bandera catalana. Miró va ésser generós, va dir que per gran que fos ho ompliria d'obra seva, de pintures i escultures; però, s'havia de fer ben fet, davant de notari. La cosa anava ben encaminada fins que l'alcalde va haver de presentar el projecte a la resta de l'equip de l'Ajuntament. Molts no sabien qui era Miró, no coneixien la seva obra, es van espantar; deien que allò eren dibuixos de nen, i s'hi van negar. Fou una llàstima... Com tots sabem, més tard es va fer la Fundació Miró. Sempre he pensat que a Miró li agradava que fos allà baix, a les contrades tarragonines...».¹⁹

El Museu Picasso de Barcelona es va inaugurar el març de 1963. Segons comentava Francesc Vicens, primer director de la Fundació Miró de Barcelona, en el nostre llibre d'Enginyers que li vam dedicar²⁰, a la p. 134, la primera vegada que va sentir parlar del tema fou el novembre de 1967 a Joan Prats i Maria Lluïsa Borràs en un dels sopars que feien els dijous a casa d'Antoni Tàpies. Prats es va reunir amb representants de l'ajuntament i primer van decidir dedicar l'any 1969 a «Any Miró», aprofitant que el pintor feia setanta-cinc anys. Com que l'estiu de 1968 s'anava a fer una gran retrospectiva de Miró a Saint-Paul-de-Vence, a la Costa Blava francesa, aquesta podia anar després a Barcelona. Es va fer a l'antic Hospital de la Santa Creu (del novembre de 1968 al gener de 1969). Però, el gran artífex d'aquesta proposta, el gran amic de Miró, Joan Prats, moriria el 14 d'octubre de 1970. El dotze de maig de 1971 es va fer l'escriptura pública on es creava la Fundació Miró». Va obrir al públic el deu de juny de 1975.

Curiosament El Vendrell era ja un lloc apreciat per Miró. A partir dels anys cinquanta, s'hi aturava a dinar anant o tornant de Barcelona a Mont-roig. Sempre el duia, amb la seva esposa Pilar Juncosa, Francesc Solé Sedó (dit «Romàtic»), de Mont-roig, que li va fer de xofer durant molts anys. Amb el cotxe d'aquest, algun cop acompanyat per Joan Prats, també feia, des de Mont-roig, excursions al Priorat, a Cornudella, el poble dels seus avis paternals. Al Vendrell menjava a la «Fonda del Pi», al número 2 de la Rambla; l'havia fundat Josep Solé Sendrós el 1906. Miró li va fer un senzill dibuix amb una dedicatòria: «Amb un bon record del Vendrell i de la Fonda del Pi, amb ganes de voltar el món i tornar-hi a dinar» (11-5-1965).

Recordarem que hem dit anteriorment que Apel·les Fenosa s'havia comprat una casa palau al Vendrell el 1958 i que, gràcies a aquest, Perucho va adquirir, el 1962, la casa d'Albinyana. Quan Fenosa va morir (1968) se li va fer un homenatge al Vendrell (juliol de 1989) i en el full de presentació Perucho deia: «M'uní a Apel·les Fenosa una gran amistat. A vegades em deia que els homes, malgrat llur suficiència, se senten il·luminats per les coses, per les més senzilles i petites coses i per la vida que hi germina: l'herba diminuta, una formiga, el vol d'un ocell...». No es té constància que Miró i Fenosa fossin amics, sí que ho era d'ambdós, Joan Perucho. La descripció que fa aquest de Fenosa sembla que també es pugui adjudicar a Miró. En aquest

any que estem comentant (1965), Perucho va dedicar un dels seus articles a «Destino» a Fenosa (23-10-1965).

També per aquesta època, sabem que Perucho va acompanyar el fotògraf Xavier Miserachs a Horta de Sant Joan. Aquest ho relata en el seu llibre *Fulls de contacte. Memòries* (Edicions 62, 1998), pàg. 237. Diu que hi van anar cercant habitació on, algú havia comentat, que encara es conservava en una paret dibuixos de Picasso: «Vam emprendre un deliciós recorregut d'alguns dies per la zona... amb Perucho com a guia excepcional, ja que coneixia el terreny de pam a pam i sabia quantitat d'històries i llegendes. Recordo el seu especial interès pel Dip...». També sabem que hi va amb el fotògraf i publicista Leopoldo Pomés, amb el matrimoni Fenosa, i que hi torna (1966) amb Josep Palau i Fabre.

Llibre trobat al Mas Miró.

El 1965 Perucho publica el llibre *Roses, diables i somriures* (Edicions Destino, 1965). Una recopilació de narracions curtes on hi ha les de «Diana i la mar morta», que havia publicat el 1953. Havíem dit que hi havia aquell text «Joan Miró»: «*Va enfortint-se, definint-se, damunt un fons blanc que violenta l'estructura de l'ull...*», on Perucho semblava que estigués descrivint un quadre de Miró. Ara, en «*Roses, diables i somriures*», a més, hi incorporarà aquell text de l'exposició «Àlbum 19», «He mirat, simplement». Ja he esmentat anteriorment que havia trobat un exemplar de *Les històries naturals* a l'habitació on dormia Miró al mas. També vaig trobar, en una altra visita (2006), un exemplar de *Roses, diables i somriures*; en aquest cas en un armari del seu taller de Mont-roig, a l'edifici annex al mas. Recordarem que «He mirat, simplement» era el mas i la platja de la Pixerota.

El 1966 Perucho dirigeix la *Biblioteca de Arte Hispánico* (1966-1971) de l'Editorial Polígrafa. El primer volum publicat fou *Picasso a Catalunya* (1966) de Josep Palau i Fabre. A continuació, el propi Perucho faria «*Gaudí, una arquitectura de anticipación*» (1967). Com a conseqüència d'aquest primer llibre, Perucho acompanya Palau a lliurar-li un exemplar a Picasso. Perucho

farà una crònica a la revista *Destino* (3-12-1966) del viatge a Nôtre-Dame-de-Vie, del novembre de 1966²¹. Aquest viatge serà l'inici de l'allunyament dels, fins aleshores, amics. Segons comentava Palau fou per un cert mercadeig amb uns dibuixos de Picasso²². Perucho no fa cap esment d'això en el seu article. Sí esmenta, que a la planta baixa, al taller d'escultura que tenia Picasso «*en un ángulo veo unas diminutas esculturas de Fenosa...*».

Perucho continuarà fent-se ressò dels esdeveniments més rellevants relacionats amb Miró. Publicarà a «*Destino*» (12-11-1966) el text «*La creación en el espacio de Joan Miró*», on fa una crònica del llibre del mateix títol que s'acabava de publicar. L'autor era Roland Penrose. Era un d'aquells «*Fotoscop*» que feien Joan Prats i Joaquim Gomis. Aquest és un text més teòric on analitza, seguint el llibre, el procés creatiu de Miró. En un moment determinat empra la figura de l'esquirol, un animal «*que da unos saltos prodigiosos, hasta el punto en que parece que sus saltos son puros vuelos. Sin embargo, la ardilla no vuela, salta simplemente, impulsada desde una base real...*», però en un altre d'aquells toms inesperats ens du a «*en los grandes bosques de pinos que cubren las laderas de los montes de Mont-roig, Colldejou, Prasdip, etc., es posible contemplar los ágiles movimientos de la ardilla...*».

Pocs dies després, el 20 de novembre, publica un article a *La Vanguardia*: «*Cataluña y sus hombres (La fidelidad de Joan Miró)*». Aquest s'inicia amb una reflexió d'ordre general sobre la relació del pintor amb el país, amb Catalunya; un país compendi de «seny» i «follia», segons Perucho. Aquesta essència es perllonga a Mallorca: «*Miró repartía su tiempo entre su masía de Mont-roig y Son Abrines en Palma de Mallorca... Tanto si se halla en Mont-roig como en Palma de Mallorca a Miró le gusta sentarse en la paz de la tarde y contemplar el ir y venir de los pequeños insectos... el ruido de un carro en la lejanía... Hay también las mariposas...*».

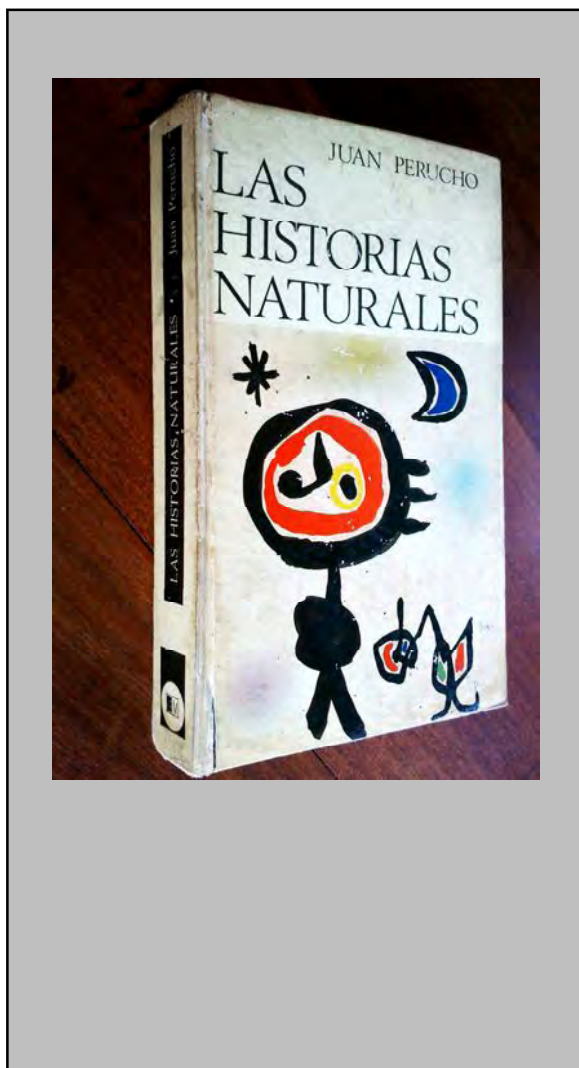

Mas Miró (menjador). Fotografia: Esther Bargalló.

Aquí també, en la part final del text, Perucho s'apropa a la realitat quotidiana de Miró, aquella que esdevé l'origen del seu imaginari. Tornen a fer-se visibles aquelles màgiques papallones.

Hem vist com Perucho anava sovint al Mas Miró. He trobat una informació d'un dinar de Miró a casa de Perucho, a Barcelona, al pis de l'avinguda de la República Argentina (7-3-1967). Escriu Julià Guillemón en el llibre *Joan Perucho, cendres i diamants* (Galàxia Gutenberg, 2015), a la pàg. 522: «Miró, educat i cordial, s'hi va presentar amb un pastís. Després de dinar, Perucho va esparracar la capsa de la pastisseria i va convidar Miró a fer-hi un dibuix amb els llapis de colors de la seva filla Sofia. Un cap que surt de dins d'una mena de copa. I als peus un altre personatge que sembla una serp. És un dibuix preciós, una obra única que Miró va dedicar A Maria Lluïsa Perucho, afectuosament».²³

D'uns mesos després és una carta que Miró li envia, des de Palma de Mallorca (22-11-1967): «*Estimat amic... encantat en que es reproduxeix la guaixa meva en la coberta del vostre llibre...*». Perucho li havia explicat la seva intenció de posar un dibuix seu a la coberta de l'edició en versió castellana de *Las historias naturales* (Ediciones Marte, 1968). Era aquell que li havia regalat el 1946, *Personatges amb lluna i estrella*, quan el va visitar per portar-li el text de la revista *Ariel*.

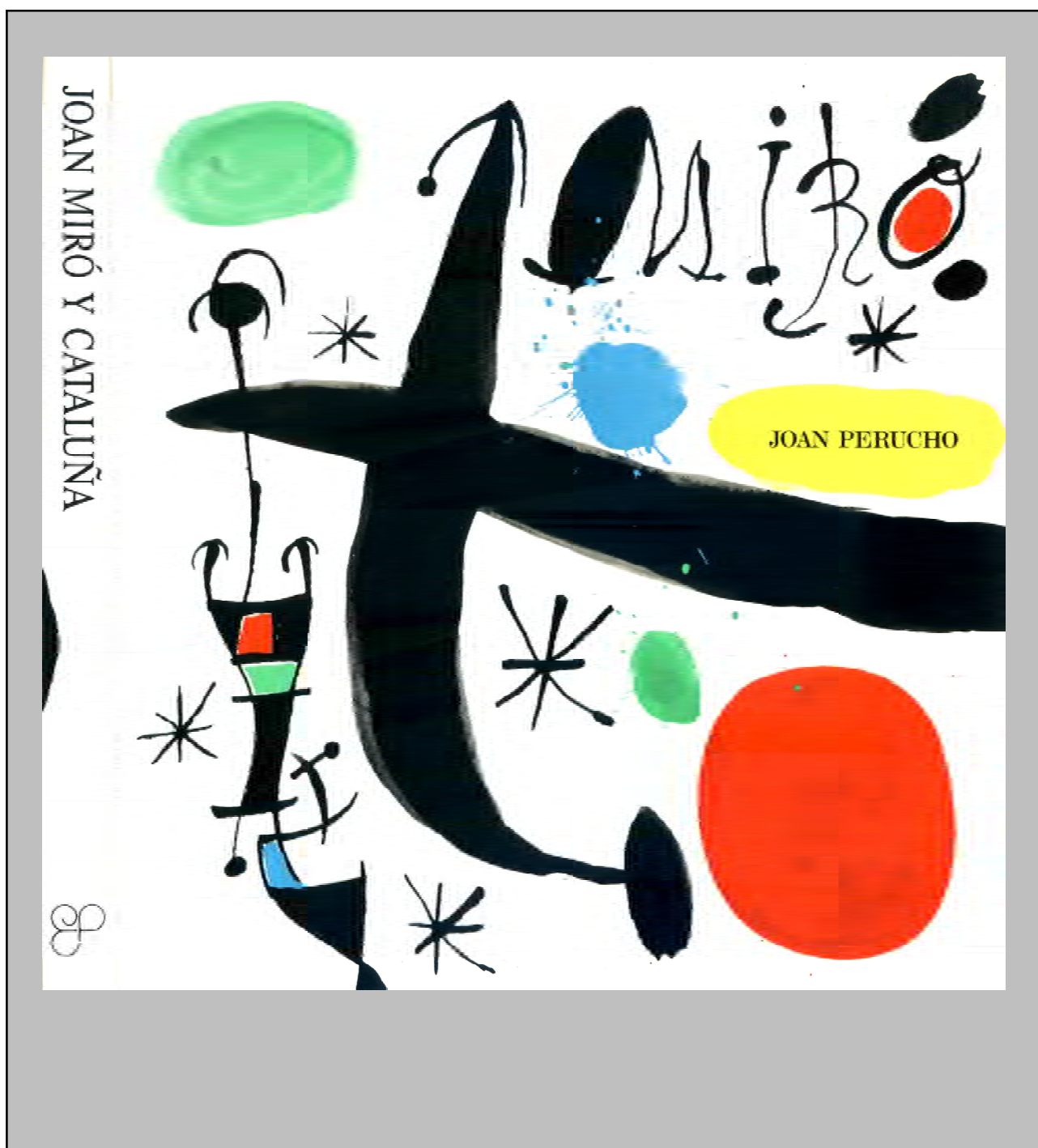

L'any 1968 serà un any important en la relació de Miró i Perucho. Aquest, publica el llibre «*Miró y Cataluña*» (Ediciones Polígrafa, 1968); dels que se'n farien versions en català, francès, anglès i alemany. Escriu a la revista *Cultura*, núm. 44 (abril 1993), sobre la gènesi d'aquest llibre: «*Miró, decisivament interessat, em féu un esquema que titulà Els tres elements: l'espai, la terra i l'aigua, que reputava la columna vertebral de la seva personalitat, i on hi ha dibuixades les palmeres i el brollador de la barcelonina plaça Reial (on el seu pare s'establí de joier i rellotger amb la botiga El Acuarium), les terres i cases de Mont-roig²⁴, les claus de volta del gòtic català, el cabells d'una testa nua i, com una flama vivent, la cua d'un esquiroi vivaç. Miró, que era tan sintètic en l'expressió oral, esdevenia, per contra, poèticament i excel·lentment discursiu, en l'expressió escrita, i redactava uns textos literaris evocadors...*».²⁵ Miró li dedica, al marge esquerra: «*Per Joan Perucho amb tot l'afecte*». Miró dibuixa tres curtes ratlles paral·leles i lleugerament corbades verticals, com caient (el brollador), unes altres tres ratlles, com les anteriors, però horitzontals (les branques de la palmera), tres ratlles corbades entrecreuant-se al bell mig (formant unes voltes

gòtiques) i una simple ratlla corbada vertical (com la cua d'un esquirol). I escríu: «Atracció de més a més viva davant aquesta cabellera d'aigua. La cua de l'esquirol (en l'espai) com una flama vivent. El joc d'aigua paral·lel a les branques de palmera que cauen. Palmeres punt de partida del gòtic català; el Tinell, Santa Maria del Mar».

Miró escríu una dedicatòria a la primera pàgina, on hi figura el títol: «A Joan Perucho, que tan bé ha comprés la irradiació tarragonina de la meva obra» (12-7-1968).²⁶ D'aquests mesos també és un altre dibuix, «La carraca» (1968), que Miró també li dedica: «A Ma. Lluïsa i Joan Perucho, amb tot afecte».²⁷

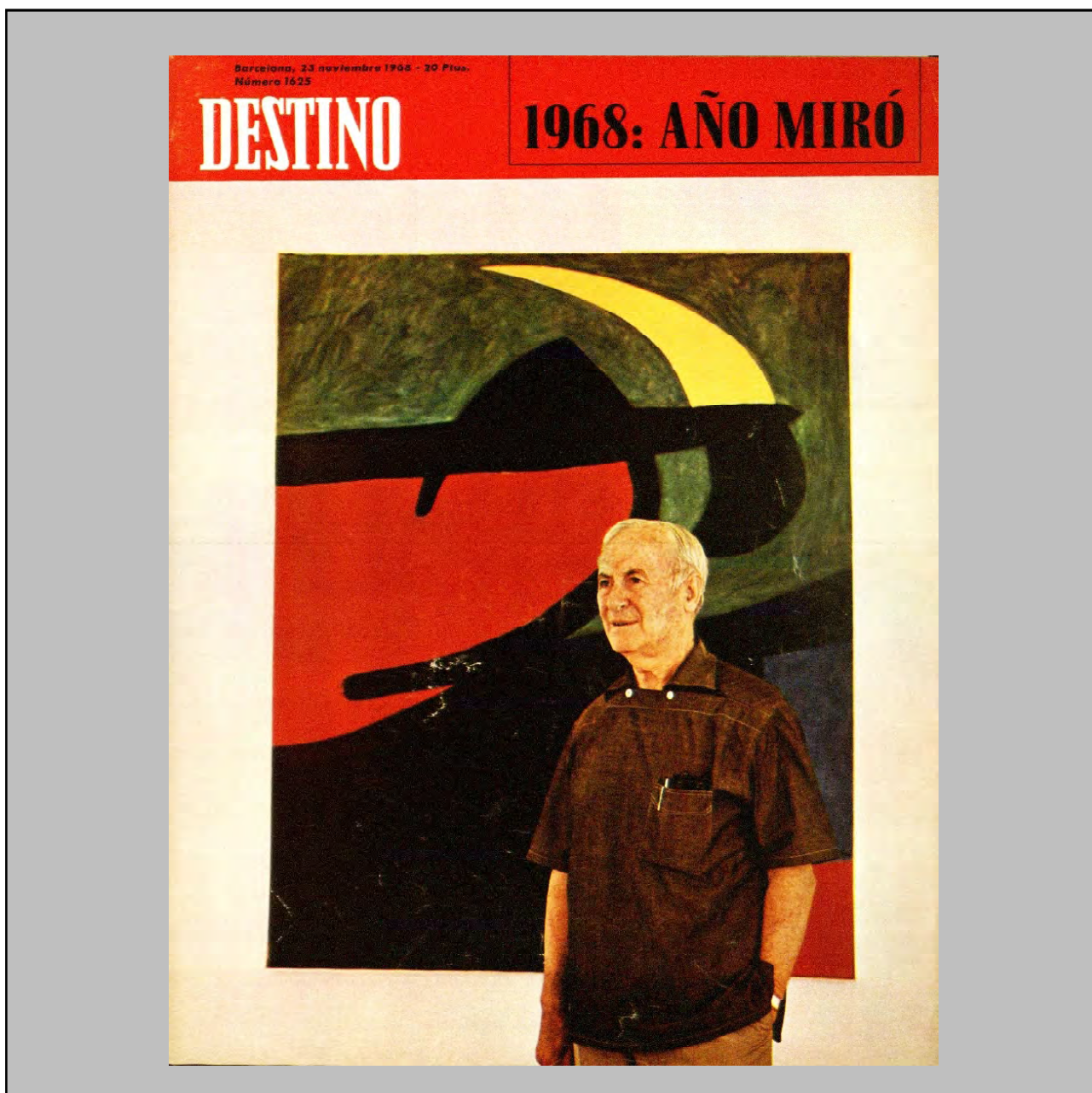

Perucho també publica un llibre de bibliòfil, «Les essències de la terra» (Editorial Polígrafa, 1968) amb litografies de Miró. Comenta a la revista *Cultura*, núm. 44 (abril 1993), que era una «antologia de textos catalans antics, il·lustrats amb litografies originals, enriquides per l'artista, i prologat per un poema meu... Tingué un gran èxit a l'estranger i assolí preus de venda inesperats...». El poema era aquell «A Joan Miró» de 1944, que va publicar al llibre *Sota la sang* (1947).

El 28 de juliol de 1968 la Galeria *Maeght* va organitzar una festa a Saint-Paul-de-Vence pels setanta-cinc anys de Miró; els havia fet el vint d'abril. L'exposició constava de 225 obres, des del 1914 fins aquell moment. Perucho hi va assistir i, després, va fer un article, amb profusió de fotografies, a *Destino* (3-8-1968). Després d'una reflexió teòrica sobre els orígens de la pintura de Miró, desenvolupant aquella conjunció dels «tres elements: l'espai, la terra i l'aigua», Perucho anomena algunes de les persones que hi van anar de Barcelona, José Luis Sicart (en representació de l'Ajuntament), Joan Prats, Francesc Vicens, Antoni Tàpies, Josep Llorens Artigas, Francesc Català Roca, Miquel Gaspar, Gustavo Gili... i descriu els trets més importants de la inauguració. Acabava citant que a l'endemà de la inauguració (24-7-1968) el diari «*Le Figaro*» havia publicat la notícia que el president de l'Exposició Universal que s'havia de fer a Osaka el 1972 li havia lliurat un xec per valor de vint milions de pessetes com a bestreta dels quaranta que havien acordat pagar-li per decorar el pavelló «La casa del somriure».

A partir d'aleshores sembla que les relacions es van anant fent cada cop més esporàdiques. Comenta Julià Guillemón a *Joan Perucho, cendres i diamants*, a la p. 554, que possiblement fou a causa de publicar aquelles informacions monetàries, això en el món de l'art acostuma a ser matèria reservada. Anota, també, que el gran amic de Miró, Joan Prats, no concordava massa amb Perucho; tot i que aquest li havia dedicat aquell article a *Destino* (10-6-1961). A més, suposo jo, que hi influïren els processos distints que estaven vivint Miro i Perucho. El primer, estava radicalitzant la seva posició política, fent-la cada cop més pública i coneguda; tan sols dos anys després de l'homenatge a Saint-Paul-de-Vence, Miró va anar a la tancada d'intel·lectuals catalans a Montserrat (12 de desembre de 1970) per protestar contra el judici de Burgos (3 de desembre) a setze persones de l'entorn d'ETA, a nou dels quals se'ls hi demanava la pena de mort. I Perucho, a mida que s'anava fent gran, s'ancorava cada vegada més a posicions més conservadores.

Com ja sabem, aquella gran retrospectiva de Saint-Paul-de-Vence va venir a Barcelona i es va exposar a l'antic Hospital de la Santa Creu (del novembre de 1968 al gener de 1969). La revista *Destino* li va dedicar un número especial («*Año Miró*», 23-11-1968), amb portada i vint-i-set pàgines dedicades. Perucho, un home de la casa, encapçalarà (p. 4) el conjunt d'articles de personatges il·lustres, entre els que hi havia: Roland Penrose, Jacques Dupin, Sebastià Gasch, Néstor Luján, Maria Lluïsa Borràs... Perucho no escriurà cap text nou, publica els tres primers paràgrafs (amb alguna petita correcció) dels cinc de què constava aquell article que va publicar a «*La Vanguardia*»: «*Cataluña y sus hombres (La fidelidad de Joan Miró)*» (20-11-1966). Complementen el text unes fotografies de Mont-roig de Joaquim Gomis.

Joan Perucho l'any 1980 va demanar l'excedència de jutge. El 1983 el diari *Avui* va dedicar unes pàgines especials a Miró pels seus noranta anys, aleshores Perucho torna a publicar, amb alguna modificació, el text que havia fet sobre el Mas Miró per a l'exposició *Àlbum 19* (1963), «He mirat, simplement», acabava: «... S'ha fet el silenci. Darrera tot això hi ha la terra, el poble; hi ha, per tant, aquesta terra i aquest poble.». Vist des d'ara, sembla com si Perucho tanqués el seu cicle mironià. Ja ho ha dit, ja ho ha escrit tot.

El 1992 Perucho publica el llibre *Els jardins de la malenconia* (Memòries) (Edicions 62), a la p. 232, la penúltima, escriu: «Les estones més felices són aquelles en les quals em veig acompanyat per la meva família i voltat pels meus amics i fantasmes...». A la següent, en el darrer paràgraf: «No crec que, a partir d'ara, em reservi gran cosa més el destí... En conseqüència dono per acabat aquest llibre. Moltes gràcies».

El 1998 se li va dedicar una gran exposició a Art Santa Mònica», a Barcelona; amb un rellevant catàleg: «El món de Joan Perucho. L'art de tancar els ulls».

Joan Perucho va deixar d'escriure el febrer de 2003. El set de juliol s'acomiadava dels lectors a *La Vanguardia*. Havia publicat el seu primer article el 24 d'abril de 1962, «*Los viejos hoteles*». A les pàgines d'opinió va publicar el text «*Despedida de mis lectores*»: «...*Estoy cansado y enfermo y, por lo tanto, me es imposible continuar con mis tareas... Estoy tendido en mi sofá... con mi gata Lluna sobre mi regazo, esperando mis caricias. Me estoy adormeciendo junto a mis queridos libros, recordando a mis amigos los lectores... Adiós amigos*».

Joan Miró. Rodatge «D'un roig encès: Miró i Mont-roig». Fotografia: Glòria Alsina.

Joan Perucho va morir el 28 d'octubre de 2003, estava a punt de fer vuitanta-tres anys. Joan Miró va morir vint anys abans, el 25 de desembre de 1983, tenia noranta anys. Es duien vint-i-set anys.

Des de la balma de l'ermita de la Mare de Déu de l'Abellera de Prades (Muntanyes de Prades) es van llençar a la Vall del Brugent, unes setmanes després de la seva mort, les cendres de Joan Perucho. En un dels seus articles a *La Vanguardia* (28-1-2002), descrivia d'aquest paratge: «*El lugar es incomparable uno de los más bellos de Cataluña (quizá el más bello y sugestivo de nuestro país)...*» i lloava «*la inmensidad de los bosques coronados por la pajarería más sonora del mundo...*». I acabava dient: «*He decidido enterrarme a los pies de la Mare de Déu de l'Abellera, desde donde veré los bosques de Cataluña y la pajarería en el cielo translúcido de amor*».

Notes

- 1.- Josep Palau i Fabre (Revista *Cultura*, abril 1993, pàg. 50).
- 2.- Ho explica Carlos Pujol en el seu llibre «*Juan Perucho. El mágico prodigioso* (Universitat Autònoma de Barcelona, 1986), a la p. 57: «*En sus recuerdos el descubrimiento del arte va unido a la experiencia de las vanguardias. Evoca las reproducciones de arte contemporáneo que aparecían antes de la guerra en la revista D'ací i d'allà, y durante la guerra civil, Mirador o Meridà, donde vio por vez primera obras de Dalí y de Miró. Le impresiona de manera particular un Miró abstracto titulado Cap d'home...*».
- 3.- «El *genius loci* de Joan Miró», revista *Cultura*, núm. 44 (abril 1993)
- 4.- «Personatges amb lluna i estrella» (1946) està reproduït en el llibre «*Joan Miró y Cataluña*» (Ediciones Polígrafa, 1968), a la p.122.
- 5.- Segons comenta Julià Guillemón en el llibre «*Joan Perucho, cendres i diamants*» (Galàxia Gutenberg, 2015), a la p. 185. Frederic-Pau Verrié també esmenta aquesta visita en el text «Ariel i el primer Joan Miró dels museus de Barcelona», del llibre «*Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte*», volum II (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), a la p. 323.
- 6.- Sobre aquest llibre Sebastià Gasch, amic de Miró, va publicar un article a la revista «*Destino*» (16-4-1949).
- 7.- Del llibre «*Joan Perucho*» de J. M. García Ferrer i Martí Rom (Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1991), p. 59.
- 8.- «*Destino*» (11-6-1960): «*Introducción a la Tierra Alta. Gandesa ilustre y silenciosa*».
- 9.- Aquest documental complementa el llibre «*Joan Perucho*» de J. M. García Ferrer i Martí Rom. Ambdós són una producció del Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya.
- 10.- Sobre «Les històries naturals» es va publicar una entrevista a Perucho a *Destino* (11-2-1961).
- 11.- Aquest text de «*Destino*» (7-1-1961), Perucho el tornaria a publicar a *La Vanguardia* (8-9-1968).
- 12.- Les cartes citades de Miró a Perucho han estat consultades en el fons de la Fundació Miró de Barcelona.
- 13.- «Josep Palau i Fabre» de J. M. García Ferrer i Martí Rom (Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1993).
- 14.- Llibre «*Atmosfera Miró*» a la p. 49, i en el llibre «*Joaquim Gomis / Joan Miró (Fotografías 1941-1981)*», pàg. 72 (a la dreta).
- 15.- Per a més informació, es pot consultar el meu article «*Joan Miró pels pobles del Priorat i el Baix Camp*», actualitzat al web de la revista «*Ressò mont-roigenc*» (www.ressomont-roigenc.cat) el 28 de setembre de 2015.
- 16.- Perucho diu que parlen d'una nova edició, la segona fou l'agost de 1957 i la tercera el juliol de 1964, uns mesos abans de fer aquest text.
- 17.- A «*Conversa amb Joan Perucho*», de Fèlix Fanés, Ramon Herreros i Núria Vidal. Revista *Arc Voltaic* núm. 14, primavera 1983, pàg. 13.
- 18.- Els «bufats» són unes pastes fetes, bàsicament d'avellana, típiques del Vendrell.
- 19.- Aquesta idea d'un Museu Miró al Vendrell, Perucho la cita (de passada) en aquell text «*El genius loci de Joan Miró*», de la revista «*Cultura*», núm. 44 (abril 1993). També hi ha unes declaracions de Perucho a «*L'aventura dels llibres*», a la pàg. 84 del llibre *Joan Perucho o la mirada darrera del mirall* de Rosa Cabré (Eumo Editorial, 1998): «*Vaig posar en contacte Joan Miró amb l'aleshores alcalde del Vendrell, Casimir Coll (Lluch)...*».
- 20.- *Francesc Vicens* de J. M. García Ferrer i Martí Rom (Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, 2003).
- 21.- Aquesta crònica del viatge que va publicar a *Destino*, després la va incorporar al llibre *Carnet d'un diletant* (Eliseu Climent Editor, 1985).
- 22.- Per completar la informació sobre aquesta desavinença es pot consultar el llibre *Estimat Picasso* de Josep Palau i Fabre (Edicions Destino, 1997), p. 53 a 55.
- 23.- Aquest dibuix està reproduït a «*El món de Joan Perucho. L'art de tancar els ulls*», catàleg de l'exposició del «*Centre d'Art Santa Mònica*» (1998), a la p. 51.
- 24.- Perucho parla de la importància de «*les terres i cases de Mont-roig*» en relació amb l'obra de Miró. Jo, durant anys, he intentat estudiar-ho a fons i aportar informacions rellevants. El 1979 vaig fer el documental «*D'un roig encès: Miró i Mont-roig*», on el pintor parla de la seva relació amb aquest poble. I he anat publicant diversos textos sobre el tema, com el llibre «*Joan Miró i Mont-roig: Pal de ballarí (1911-1929)*» (Arola editors, 2012), el llibre «*Joan Miró: del Pal de ballarí a l'escala de l'evasió*» penjat al web www.ressomont-roigenc.cat, a la secció «*Llibres*», o el conjunt d'articles penjats a la secció «*Textos mironians*» del web del Centre Miró (www.centremiro.com).
- 25.- Aquest esquema està reproduït a la pàg. 120 del mateix llibre: «*Miró y Cataluña*» (Ediciones Polígrafa, 1968).
- 26.- Reproduït a «*El món de Joan Perucho. L'art de tancar els ulls*», catàleg de l'exposició del «*Centre d'Art Santa Mònica*» (1998), a la p. 46.
- 27.- Reproduït a «*El món de Joan Perucho. L'art de tancar els ulls*», catàleg de l'exposició del «*Centre d'Art Santa Mònica*» (1998), a la p. 45.